

Folke- eller uddannelsesbibliotek?

Af Birthe Krogh og Ellen Bo

Denne artikel handler om et tilbagevendende, ofte diskuteret problem: mellemuddannelsernes biblioteksbetjening. Folkebibliotekernes problemer med at opfylde de uddannelsessøgendes materialebehov, det rimelige i at uddannelsesinstitutionerne selv varetager den biblioteksmæssige grundfunktion over for deres elever og det nyttige i at have faguddannet bibliotekar tilknyttet skolebiblioteket er vel beskrevet og dokumenteret.

Hvad angår løsninger på disse problemer, så er resultaterne ikke noget at prale af. Velfungerende skolebiblioteker med faguddannet bibliotekar på gymnasierne er stadig ikke det almindelige, og når det gælder erhvervsskolerne, er de nærmest ikke eksisterende.

Det er imidlertid værd at bemærke, at debatten inden for det seneste år er taget mærkbart til i fagkredse, og at reaktionerne er kommet fra alle egne af landet. Gymnasierreformens øgede krav til opgaveskrivning, erhvervsskolernes - specielt handelsskolernes - ændrede undervisningsformer i retning af gymnasiet og HF sammenholdt med de besparelser, folkebiblioteksvæsenet er udsat for, har i den grad tilspidset problemet, at reaktioner måtte komme.

Vores artikel, som er en situationsbeskrivelse af forholdene i Roskilde kommune, vil i problemformuleringer og forslag til løsninger naturligvis meget ligne det, som er sagt tidligere. Når vi alligevel har skrevet artiklen, er det, fordi vi mener, at jo mere opmærksomhed, der kan skabes om sagen, jo bedre. Det er bibliotekaren, der må sørge for, at debatten når videre end til egne rækker. Vi må og skal i kontakt med skolefolk og politikere for i samarbejde at få skabt forsvarlige løsninger på et for biblioteksvæsenet meget centralt og ressourcerekrævende område.

Roskilde Bibliotek er centralbibliotek og bibliotek i en by præget af uddannelsesinstitutioner. Kommunen har knap 50.000 indbyggere. Foruden universitet, teknisk skole og slagteriskole er der 3 gymnasier med godt 600 elever på hver skole og en handelsskole på størrelse med 2 af gymnasierne. Handelsskolen og det ene gymnasium har ikke udbygget skolebiblioteket og ikke ansat faguddannet bibliotekar.

Vi vil i artiklen koncentrere os om betjeningen af gymnasium, HF og handelsskole. De stiller stadig større krav til os, og vi har stadig sværere ved at give en tilfredsstillende betjening.

Roskilde Bibliotek

Roskilde Bibliotek mærker som alle andre biblioteker de økonomiske stramninger. Materialekontoen kan ikke følge med prisstigningerne, og bøgerne indkøbes derfor i alt for få eksemplarer. Der er færre bibliotekarer på vagt til at klare de stadig mere komplicerede forespørgsler, og bogbestanden er ikke så velredigeret, som den burde være. De uddannelsessøgendes stigende forventninger og krav til os støder sammen med politikernes krav om, at bibliotekets serviceniveau over for borgerne skal ned.

Gymnasireformen, som skulle være omkostningsneutral, er det stik modsatte. Historieopgaven i 2.g tømte ganske enkelt biblioteket for historisk litteratur, og reserveringskøen voksede. Vi frygter, at eleverne i den kommende vinter vil få ganske alvorlige materialeforsyningsproblemer, nu hvor den store 3.g opgave kommer til. Samtidig har handelsskolerne ændret undervisningsformerne bl.a. med udstrakt biblioteksbenyttelse til følge. Vi står her med en ny lånergruppe, som ikke har noget skolebibliotek, ikke er særlig biblioteksvante, og som får stillet typer af opgaver, som vi ikke har materialer til. Det er f.eks. tilfældet med sprogopgaverne. Eleverne skal skrive om et selvvalgt emne og har derfor brug for lettilgængelige, almene fremstillinger på de pågældende sprog. Det harmonerer dårligt med, at biblioteket indkøber udenlandsk litteratur som overbygning, supplerende af den danske. Til disse opgaver savner vi meget de udenlandske tidsskriftanalyser, som Bibliotekscentralen opgav at udgive for nogle år siden.

Situationen er ikke tilfredsstillende for nogen. Eleverne får ikke den vejledning og de materialer, de har brug for. Andre lånere får ikke en chance p.g.a. de uddannelsessøgendes kamp om bøgerne. Bibliotekarerne føler med rette, at den service, de yder, ikke er god nok. Der er ikke tid til de tilbundsående søgninger.

At situationen er den samme over hele landet, mærker vi ved, at telefaksbestillinger fra alle egne af Danmark på opgaveskrivningsrelevante materialer i stigende omfang havner på vores skrivebord. Det er efter vores opfattelse den direkte vej til at ødelægge det store fællesgode, som et velfungerende interurbant lånesystem er, at vi forsøger at eks-

portere problemer, som skulle være løst lokalt, rundt til hinanden.

Skolebiblioteket på Himmelev Gymnasium

På gymnasiet er der p.t. 28 klasser og 71 lærere og vi har endnu ikke mærket nedgang i antallet af elever. Pr. 1.9.90 er bibliotekarens ugentlige arbejdstid sat ned med en 1/2 time til 19 1/2 time pr. uge!

Det er muligt at klare de daglige rutiner af biblioteksteknisk art, elevforespørgsler og lærerkontakter på god og fornuftig vis; men i spidsbelastningssituationer med biblioteksorienteringer og de store skriftlige opgaver kniber det, og spidsbelastningsperioderne er efter gymnasireformen blevet flere og af længere varighed.

Med hensyn til materialer er situationen den samme som på folkebiblioteket. Pengene slår ikke til længere. Men vi kan i modsætning til folkebiblioteket være selektive. Et tæt samarbejde mellem de forskellige faggrupper og bibliotekaren gør det muligt at koncentrere indkøbene, hvor behovene er størst. Det er bibliotekaren, der styrer og koordinerer dette arbejde, og herved udnyttes de forhåndenværende midler optimalt.

Samarbejdet mellem faggrupper og skolebibliotekar i forbindelse med emnevalg til opgaveskrivning giver mulighed for at styre opgavevalget derhen, hvor materialerne findes. Vejledning af elever kan foregå i et samarbejde lærer/bibliotekar. Misforståelser og uklarheder kan rettes med det samme. Et sådant samarbejde er det meget vanskeligere at etablere mellem uddannelsesinstitution og folkebibliotek.

Edb på skolebiblioteket

Indførelse af edb i skolebiblioteket er oplagt både til beholdningsregistrering og til søgning i databaser. Adgang til Basis og Artikelbasen ville betyde, at litteratursøgningsundervisningen kunne gøres tidssvarende, og er dermed en forudsætning for, at eleverne kan klare sig selv på folkebiblioteket. De vil givet også være langt mere motiverede for selv at give sig i kast med litteratursøgning, hvis den foregik ved hjælp af edb.

Hvis biblioteket ikke selv har materialer til den stillede opgave, kunne eleven gå på folkebiblioteket

med en bearbejdet litteraturliste. Faglæreren og bibliotekaren har i forvejen kunnet hjælpe eleven med den vanskelige proces at udvælge de mest velegnede materialer. På folkebiblioteket ville eleven i vid udstrækning kunne betjene sig selv.

Med de hjælpemidler til litteratursøgning, som skolen i dag råder over, er det desværre i de allerfleste tilfælde mere hensigtsmæssigt at henvise eleven til at søge i centralbibliotekets store kartotek frem for at udarbejde en litteraturliste på skolen, og dermed følger naturligvis merarbejde for folkebiblioteket.

Artikelbasen vil desuden være nøgle til skolebibliotekets egen avis- og tidsskriftbestand, som i dag ikke udnyttes godt nok. At søge i Dansk Artikeldeks er alt andet end brugervenligt - tidsforbruget står ikke i forhold til udbyttet.

De nuværende priser på Basis og Artikelbasen er imidlertid alt for høje for de forholdsvis små skolebiblioteker. Når baserne om nogle år bliver tilbudt på CDrom, ville det være en mulighed. Det er forholdsvis billigt, og vi ville nok kunne leve med, at opdateringen ikke er helt ajour.

Samarbejde med Amtscentralen

Samarbejdet mellem uddannelsesinstitutionerne over folkeskoleniveau og de stedlige amtscentraler har i mange år været nærmest ikke eksisterende. Imidlertid synes "de stramme tider" at inspirere til samarbejde. Roskilde amts bud på en løsning har været at lade de stedlige gymnasiebibliotekarer indsamle og videresende ønsker om gymnasie/HF egnede indkøb til amtscentralen. Det gælder classesæt, gruppesæt til opgaveskrivning og av-mat. Bibliotekarerne deltager i de afsluttende materialevalgsmøder på amtscentralen, hvor de forelægger de forskellige faggruppers indstilling til de foreslåede titler. Til stede ved disse møder er desuden en repræsentant for centralbiblioteket. Der er således mulighed for at diskutere problemer i forbindelse med biblioteksbetjening af gymnasie- og HFelever.

Ordningen har fungeret i et par år og kan nok kun betragtes som en delvis succes. De to største problemer er at få vristet bogforslag fra lærerne, og at gymnasiernes forhold er meget forskellige, hvad angår egne classesæt- og bibliotekssamlinger. Det er evident, at gamle, etablerede gymnasier ikke har

nær så stort et behov for at supplere med AC-materialer, som f.eks. Himmelev gymnasium, som kun er 10 år gammelt. En mere detaljeret beskrivelse af samarbejdsordningen kan fås ved henvendelse til undertegnede.

Biblioteksorientering

Vores erfaringer med biblioteksorientering for gymnasie- og HFelever er ikke alt for positive. Det er tydeligt, at for mange får for lidt ud af det.

Internt blandt kolleger, på temamøder og på kurser har vi diskuteret biblioteksorientering, men vores opfattelse er, at diskussionen som regel standser ved en konstatering af problemerne og løsningsforslag af meget generel karakter eks. at biblioteksorienteringer helst skal være morsomme! Konkrete modeller for, hvorledes en orientering kan forløbe, savnes. I den forbindelse har Amtscentralen i Næstved udvist et godt initiativ med udgivelsen af "Biblioteksorientering for Gymnasieskolen og HF. Systematisk litteratursøgning. 1990." Biblioteksorientering optaget på video med efterfølgende bearbejdning og diskussion må være oplagt. Her ligger en opgave for biblioteksskolen.

Biblioteksorientering for handelsskolen

Indtil nu har vi ingen erfaringer med biblioteksorientering for handelsskolen. Biblioteket tog imidlertid i foråret kontakt til handelsskolen for at få en diskussion af handelsskoleelevernes biblioteksbehov. Handelsskolen har ingen biblioteksfaciliteter for eleverne. Det er imidlertid et meget stort ønske at få et skolebibliotek.

Skolens lærere var meget glade og positive over for vores initiativ. Det første konkrete resultat heraf er, at en gruppe lærere i begyndelsen af oktober kommer på biblioteket til en udvidet biblioteksorientering og rundvisning.

Det ville også være ønskeligt, at handelsskolen og de øvrige erhvervsskoler blev inddraget i samarbejdet med amtscentralen.

Holdninger og adfærd

Hvis bibliotekerne, på trods af de stadig mere knappe ressourcer, skal yde en faglig forsvarlig service over for brugerne, må der finde en hold-

nings- og adfærdsændring sted både hos bibliotekarerne og hos eleverne. Bibliotekarerne må i højere grad end tidligere påtage sig den pædagogiske opgave at give grundig vejledning i systemet og i hjælpemidlerne, så eleverne i højere grad bliver selvhjulpne.

Eleverne må på den anden side lære, at bibliotekaren er en samarbejdspartner og ikke et serviceorgan. De skal vide, at vi kan og vil støtte dem i litteratursøgningsprocessen, men det grundlæggende arbejde er deres.

Måske kommer vi også til at indstille os på, at det igen bliver mere almindeligt at sidde på bibliotekerne og arbejde. For at så mange som muligt kan få gavn af de begrænsede ressourcer kan en løsning være præsenssamlinger, hvor de centrale værker er tilgængelige.

Bibliotekarer på uddannelsesinstitutionerne

Vi opnår kun en forsvarlig løsning på mellemuddannelsernes biblioteksbehov, hvis der bliver oprettet biblioteker med faguddannet bibliotekar på uddannelsesinstitutionerne.

Det er vigtigt, at den ansatte bibliotekar har tilknytning til det lokale folkebibliotek med mulighed for at udnytte faciliteterne der, at skolebiblioteket har en art filialstatus.

Det er ønskeligt, at skolebibliotekaren har erfaring i folkebiblioteksarbejde, har et bredt kendskab til det samlede biblioteksvæsen. Det er derfor kedeligt, at arbejdsvilkårene på uddannelsesinstitutionerne ofte af folkebibliotekarerne anses for at være så dårlige, at man ikke har lyst til at søge disse stillinger. Reelle problemer er naturligvis den manglende sikkerhed i ansættelsen og den manglende kontorhjælp. Skolebibliotekerne har brug for erfarne folk og folkebibliotekerne for nye unge bibliotekarer.

Hvordan få flere bibliotekarer ind på uddannelsesinstitutionerne, hvor det offentlige skærer ned, og hvor øgede bevillinger er helt urealistiske? Vi må omprioritere. Vi oplever for tiden, at kommuner lukker filialer eller beslutter sig for personalereduktioner, uden at der sker afskedigelse af personale. Man venter på naturlig afgang, og indtil den er sket, kunne de "overskydende bibliotekarer" bruges til at få gang i biblioteker på de uddannelsesinstitutioner, hvor man ikke har faguddannet bibliotekar.

Et forslag herom til politikerne vil være en ny, offensiv og positiv måde at gøre opmærksom på problemet. Vi ville komme med et tilbud frem for et krav, og i sidste ende er det til fordel for folkebibliotekerne. Gode, velfungerende skolebiblioteker vil mindske presset på folkebibliotekerne, som derved får mere luft til andre opgaver.

Birthe Krogh
voksenudlånet, Roskilde Bibliotek

Ellen Bo
biblioteket, Himmelev gymnasium
voksenudlånet, Roskilde Bibliotek